

Cercetări arheologice preliminare în spațiul atribuit fostei colonii de muncă forțată de la Peninsula (Canalul Dunăre-Marea Neagră)

Radu-Alexandru Dragoman, Sorin Oanță-Marghitu, Mihai Florea, Cătălin I. Nicolae

În ciuda faptului că Peninsula ocupă un loc important în literatura memorialistică și în lucrările istorice, materialitatea acestei colonii de muncă forțată de pe traseul Canalului Dunăre-Marea Neagră a fost neglijată atât de cercetarea arheologică, cât și de instituțiile responsabile pentru politicile memoriei și de protejare a patrimoniului (o privire de ansamblu a coloniilor de muncă de la Canal: Mareș 2008; Cojoc 2011; Stănescu 2012, 123-369). Cercetările arheologice desfășurate în perioada 20-30 octombrie 2020 (în baza unui acord de cooperare încheiat între Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, Muzeul Național de Istorie a României și Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București) au avut un caracter preliminar, ca parte a unui demers mai amplu ce urmărește să scoată la iveală memoriile materiale (*sensu* Olivier 2008) conținute de sit printr-o abordare care îmbină documentarea arheologică a ruinelor cu istoria orală. Aceste prime cercetări au condus la următoarele rezultate:

1. întocmirea planului general al sitului (fig. 1), repertorierea și descrierea detaliată a construcțiilor și amenajărilor (78 de clădiri și platforme de ciment turnat în plăci, 12 cămine de apă și alte două structuri din beton);
2. identificarea unor structuri care, prin elementele lor constructive, pot fi datate în anii 1950 (fig. 9; 12-15);
3. identificarea, localizarea în coordonate geografice și documentarea urmelor materiale ale unor puncte de lucru ale fostei colonii de muncă forțată (fig. 19);
4. documentarea cimitirului fostei localități Mamaia-Sat unde, potrivit unor mărturii (Iancu 2017, 13), ar fi fost îngropați deținuți politici de la Peninsula (fig. 25-26).

De asemenea, am verificat un loc situat la sud-vest de spațiul fostei colonii de muncă unde un localnic ar fi descoperit multe oseminte cu ocazia extragerii pământului necesar amenajării unei case (fig. 19/1). Pe suprafața terenului indicat erau răspândite câteva nuclee de silex și fragmente ceramice (unul decorat putând fi datat în evul mediu timpuriu). Presupusa groapă comună este pusă în legătură cu un „beci” aflat la sud de aceasta unde ar fi fost executați deținuți.

După cum a reieșit și în urma cercetărilor arheologice de la Galeșu (Dragoman, Florea 2013; Dragoman *et al.* 2016; 2018; Dragoman 2019), imaginea materială a scenei

repreziunii se suprapune doar parțial cu informațiile din documentele oficiale și descrierile din lucrările memorialistice, fapt care pune problema relației dintre amintire, uitare, memorie colectivă și memoria materială a spațiului ruinat. Și în cazul sitului de la Peninsula, această scenă a repreziunii este descrisă minimalist (pentru diferite elemente ale materialității coloniei de muncă: Radina 1981, 64; Cârja 1993, 239-241; Dumitrescu 1994, 36-37; Mareș 2008, 232; Stănescu 2012; Bălănescu, Ilie 2016, 120-122). Colonia a fost înființată în 1949 pe malul Lacului Siutghiol, într-un spațiu care ar fi aparținut în trecut lui Vintilă Brătianu (Cârja 1993, 240). „În zare, dincolo de celălalt mal se vedeau marea și fostul Hotel Rex” (Dumitrescu 1994, 36). În jurul unui platou de adunare erau dispuse barăci joase, în formă de H, cu acoperișuri negre de carton gudronat, baia lagărului (lângă „hașul” Brigăzii 31), bazine de beton, carcere, infirmeria, vorbitorul, chioșcul alimentară, cuptorul de var și o groapă de gunoi. În literatură, barăcile (cu dimensiunile de 10-20 x 5 m) erau fie din lemn (Cârja 1993, 240), fie cu pereții din paiantă, căptușiți cu rogojini groase de stuf și apoi tencuiți (Stănescu 2012). Dormitoarele aveau geamuri mari, patru șiruri de priciuri suprapuse (două șiruri de-a lungul fiecărui perete lateral și două șiruri în mijlocul încăperii; Cârja 1993, 240-241) și două sobe din cărămidă. Barăcile paralele erau legate printr-un spălător comun cu 12 robinete deasupra unui jgheab din tablă zincată. Într-un moment al începuturilor, colonia cuprindea 20 barăci de lemn (Cârja 1993, 240), pentru ca numărul acestora să crească la circa 70 (Bălănescu, Ilie 2016, 120).

La fel ca la Galeșu și Poarta Albă, de abia din primăvara anului 1952 a început construirea barăcilor din cărămidă (Cârja 1993, 248). În 1954, odată cu sistarea lucrărilor la Canal, spre deosebire de Galeșu, spațiul de la Peninsula își continuă biografia sub forma unei închisori de drept comun, înființată în decembrie 1955 prin Ordinul MAI nr. 06086. În 1957, Peninsula devine unitate penitenciară de rangul I, aici fiind închiși sporadic deținuți politici până în 1966 (Bălănescu, Ilie 2016, 120). Penitenciarul a fost desființat în 1977, spațiul fiind transformat în unitate militară, acțiune care poate fi pusă în relație cu decizia regimului comunist de a relua lucrările la Canal. Concomitent, clădiri din partea de vest au fost atribuite, potrivit unor informații oferite de localnici, unei cooperății (numite Viitorul), care a fost privatizată după 1989. De asemenea, conform altor mărturii ale localnicilor, în perioada 1982-1986, spațiul fostei colonii a servit și ca tabără de copii.

Unitatea militară ar fi fost desființată în anul 2004. Ulterior (probabil în 2012), construcțiile din spațiul fostei colonii de muncă forțată au fost demolate, cu excepția celor aflate în proprietate privată (fig. 1; 4). Localnicii au extras cărămizi (unele dintre acestea fiind vândute la prețul de 30 bani bucata, conform mărturiei lui Cristian Petru, fost angajat al penitenciarului) și alte materiale din structura construcțiilor (lemn, metal). În prezent, spațiul fostei unități militare apare ca o rețea de ruine pierdute în marea de vegetație crescută sălbatic după demolare, dar unite vag de alei în curs de dispariție sub acumulările de gunoaie, dar și de șanțurile săpate pentru a se extrage conductele de canalizare (fig. 6). În condițiile absenței unei protecții legale, demersul de documentare amănunțită a ruinelor și de identificare a construcțiilor a căror biografie a debutat în perioada repreziunii din anii 1950 și începutul anilor 1960 a căpătat un caracter de urgență.

Configurația actuală a spațiului fostei colonii de muncă (fig. 1) are câteva relații „stilistice” cu schițele lagărului întocmite de Ion Cârja (1993, 243) și Adrian Brișcă (Bălănescu, Ilie 2016, 125; Ionescu-Gură 2017) (fig. 2), foști deținuți politici. Ambele schițe consemnează structurarea spațiului în două zone majore: spațiul concentraționar propriu-zis (la nord) și clădirile destinate unităților represive (la sud). De asemenea, intrarea în lagăr este situată, nu în centrul laturii sudice, ci către est, fapt care determină o anumită poziție excentrică a platoului de adunare. În schimb, dacă în schița întocmită de Ion Cârja spațiul din jurul platoului este ocupat de șiruri de barăci orientate est-vest, în schița lui Adrian Brișcă, acestea sunt orientate nord-sud, în șiruri de perechi unite de un element transversal formând mai multe „hașuri”.

Cercetările arheologice au nuanțat această imagine. Zona de la sud de șoseaua care leagă Peninsula de Lumina (spre vest) și de Năvodari (spre est) este în plină dezvoltare imobiliară (fig. 4), printre clădirile noi păstrându-se și câteva construcții scunde, lungi, care, cel puțin unele dintre ele, au aparținut foștilor angajați ai penitenciarului de drept comun. Spre deosebire de schițele întocmite de foștii deținuți politici, aceste clădiri sunt orientate nord-sud, ceea ce indică faptul că au fost ridicate într-o perioadă ulterioară intervalului 1952-1953 (potrivit unui localnic care a achiziționat o astfel de clădire, actul de proprietate consemnează faptul că aceasta a fost construită în anul 1955). Conform unui alt localnic care a reamenajat o clădire din acest sector, sistemul constructiv îmbina cărămida (la capetele clădirii) cu utilizarea stufului și bânelor tencuite cu mortar care avea în compoziție var și nisip cu cochilii de scoici. Tavanul era realizat din stuf tencuit cu ciment, iar acoperișul din ferme (scânduri).

Din șosea se desprinde spre nord o alee măginită de o bordură înaltă, din trei rânduri de cărămizi tencuite cu ciment, care conduce către un bazin amenajat din cărămidă în centrul unui spațiu rectangular asfaltat, lipsit de alte construcții (fig. 5). Aici este situat platoul de adunare, așa cum este poziționat și în schițele foștilor deținuți politici. Aleea principală și platoul ordonează prin alei secundare (fig. 6) o rețea de clădiri dispuse în șiruri. La est de alee și la nord de platou predomină clădirile cu pereți din cărămizi celulare („bolțari”, cum sunt numite de către unii localnici) și din BCA, materiale de construcții utilizate mai recent. Dintre acestea se distinge clădirea C1 (fig. 7), de dimensiuni impresionante, care ocupă aproape întreaga latură de est a spațiului. Prin intrarea de pe latura sudică se ajungea într-un culoar care încă se mai distinge pe toată lungimea clădirii. Sub dărâmătura din cărămizi celulare, BCA, azbociment, fragmente de tencuială, încă își mai păstrează conturul încăperile înșiruite de o parte și de alta a culoarului. Pereții transversali împart clădirea în mai multe „tronsoane”, cu limita marcată de mici încăperi cu pereții acoperiți de faianță. Clădirea avea încă două intrări, în partea de vest și, respectiv, în capătul de nord. Conform informațiilor oferite de Cristian Petru, clădirea era parte a penitenciarului (aici fiind „cazată” brigada 6 a deținuților de drept comun). De altfel, datorită dimensiunilor sale, clădirea se poate recunoaște și pe „Harta topografică a României la scara 1:25,000” întocmită de Direcția Topografică Militară în anul 1979 după originalul de teren, ediție 1978 (fig. 3). Pereții interiori ai clădirii, amenajați din cărămizi celulare și BCA, sugerează o acțiune de recompartimentare din timpul funcționării unității militare.

Multe dintre ruinele acestei categorii de construcții recente exprimă tensiunea dintre violența și eficiența distrugerii și conservarea neașteptată a unor elemente: trepte acoperite cu linoleum care se avântă în aer liber, dibluri de lemn și amprente pe pereți ale instalațiilor sanitare, stratificări ale tencuielii albe, albastre, gălbui sau verzi. Arhipelagul de dărâmături presărate în vegetația sălbătică emană o artificialitate stridentă, a materialelor care refuză ruina, chiar dacă timpul rotunjește unghiurile ascuțite ale molozului și pălește contrastul dintre cenușiul ferm al betonului și coloritul viu al cărămizilor, gresiei și faianței.

În sectorul de est se remarcă clădirile C24 și C25, orientate est-vest, cu zid din cărămidă și compartimentări cu pereți din cărămizi celulare. Potrivit informațiilor oferite de Cristian Petru, construcția C24 ar fi îndeplinit în anii 1970 funcția de vorbitor și de pregătire a deținuților pentru proces. Clădirea C9 situată la est de platou este precedată de o scară de acces, flancată de un zid scund, realizat din cărămizi tencuite cu ciment, cu marginea profilată. Un șir de stâlpi dispuși la cca 2,50 m unul de celălalt decorează marginea zidului (fig. 8). Cu aceste construcții pot fi puse în relație clădirile din sectorul vestic, orientate nord-sud și dispuse în șiruri (fig. 1) într-un mod asemănător topografiei consemnate de Adrian Brișcă, cu amendamentul lipsei brațului transversal care grupa construcțiile în perechi în forma hașurilor, probabil acest element constructiv fiind desființat într-o perioadă ulterioară. Un alt element de apropiere între planul actual al spațiului și schița întocmită de Adrian Brișcă este prezența în colțul de sud-vest a fostei colonii a câtorva construcții orientate est-vest (care ar putea corespunde construcțiilor C50 și C55 identificate de noi), dar, mai ales, a unor beciuri (C31-32) în zona de la vest de alea principală (fig. 15). Construcțiile adâncite au pereții căptușiți cu pietre și cărămizi legate cu mortar, din structura supraterană conservându-se doar soclul de ciment amenajat peste șanțul de fundație. Fostul deținut politic amplasează aceste beciuri în capătul de vest al unui șir de spații destinate magaziei și birourilor (fig. 2). Așa cum relevă cercetările noastre, completate de informațiile oferite de localnici, beciurile, de sine stătătoare, sunt amplasate la nord-vest de o clădire lungă (C26) care ar fi fost destinată birourilor. Pereții despărțitori din cărămidă celulară și BCA, precum și fragmentele de faianță din dărâmătura de la capătul de vest sugerează o acțiune de reamenajare și recompartimentare a acestei clădiri.

Din perspectiva dimensiunilor și, mai ales, a sistemului constructiv, clădirile din acest sector (fig. 9-10) au analogii în spațiul atribuit coloniei de muncă de la Galeșu: șanțuri de fundație umplute cu pietre, pereți din cărămidă ridicați pe un soclu de pietre legate și tencuite cu ciment, șapă de ciment (amenajată în cazul construcției C50, peste un strat de pietre), uneori mai îngrijită („sclivisită”) în zona intrării. Tot la Galeșu își au analogiile un puț pătrat amenajat într-o platformă din ciment (fig. 14), un bazin circular de mari dimensiuni (fig. 13) și, în imediata apropiere a acestuia, o construcție adâncită de formă dreptunghiulară, cu pereții căptușiți cu pietre legate cu mortar (fig. 12). Spre deosebire de Galeșu, unde întreg efortul constructiv a fost depus pentru o perioadă scurtă de funcționare a clădirilor, limitată de decizia abandonării lucrărilor la Canal, spațiul de la Peninsula, care a început să fie edificat în cărămidă în perioada 1952-1953, are o mai amplă dimensiune biografică, materializată prin ridicarea unor noi construcții în același stil în spațiul devenit penitenciar de drept comun, cu sobe (fig. 11) ale căror teracote au

fost produse la RECORD-Sibiu, după norme fixate în anul 1958 (fig. 17). La un moment dat, cele trei rânduri de sârmă ghimpată au fost înlocuite cu un gard din plăci de ciment (din care astăzi se mai păstrează doar cioturi ale stâlpilor). În 1961 a fost înființată Fabrica de Confecții (Mareș 2008, 233), a cărei clădire (C29) păstrează astăzi până la nivelul cornișei pereții din două rânduri de cărămizi, tencuiți și vopsiți în cenușiu-albăstrui peste un strat gălbui. Pereții încăperilor înșirate de o parte și de alta a culoarului care străbate longitudinal clădirea s-au degradat până când au ajuns în stadiul de a etala succesiunea tencuielilor în galben, verde și alb. Accesul în clădire dinspre șosea este marcat de trepte acoperite cu plăci de gresie.

Ruinele acestor clădiri împletesc imagini industriale (dimensiuni mari, stâlpi din beton, hale cu platforme de ciment în care erau plantați stâlpi de susținere din țeavă metalică) cu cele domestice (sobe din teracotă, șape sclivisite în zona intrării, pardoseli din gresie și, în general, utilizarea materialelor calde: cărămidă, lemn). Unele construcții au fost recompartimentate cu cărămidă celulară, alora le-au fost adosate construcții noi, iar întreaga rețea de ruine, indiferent de perioada în care au fost ridicate, sunt introduse în aceeași „comunitate” materială de prezența în structura dărâmăturilor a plăcilor de azbociment utilizate la acoperiș, a țevilor PVC, a faianței din grupurile sanitare și a cablurilor electrice cu doi conductori de aluminiu. Expunerea prin distrugere a „măruntaielor” oferă arheologiei posibilitatea de a trasa biografia acestui spațiu omogenizat și „accesorizat” până recent prin culori, alinieri, unghiuri drepte, garduri vii, copaci, de la debutul în cărămidă a edificării proiectului, până la locul de rugăciune amenajat în timpul funcționării unității militare într-un mic parc cu fântână arteziană (în prezent scoasă din uz) înconjurată de câțiva stâlpi scunzi care susțineau bănci din lemn (C77).

Așa cum reiese dintr-o altă schiță întocmită de Adrian Brișcă (Bălănescu, Ilie 2016, 127; Ionescu-Gură 2017), spațiul coloniei de muncă era un element central al unei geografii complexe compusă dintr-o rețea de puncte de lucru, cariere de piatră, concasoare, fabrici de cărămidă, unite între ele prin șine ferate și orientate către un singur țel: Canalul (fig. 18). Multe dintre aceste puncte au rămas în memoria localnicilor. Concasorul de piatră (care, potrivit unor mărturii, nu ar fi funcționat niciodată; Iancu 2017, 15), atât de „tânăr” și abstract în desenul lui Adrian Brișcă (Ionescu-Gură, 2017), apare astăzi „arheologizat” în forma coloanelor de beton armat care încă se înalță etajat din ruine și arbuști și a pereților privați de cărămidă care-și expun sistemul de grinzi utile pentru adosarea de către localnici a unor construcții noi (fig. 20-21). Punctul „Mustață”, frecvent menționat în literatura memorialistică, este în prezent nivelat și parțial acoperit de clădiri de la marginea localității Lumina. Fabrica de cărămidă de la Năvodari, pierdută undeva printre ruinele Fabricii de Zahăr, dăinuie doar prin produsele sale din dărâmătura construcțiilor din spațiul atribuit fostei colonii de muncă. Ștampila ILA-5, consemnată și în schița lui Adrian Brișcă, este prezentă pe cărămizi extrase de localnici din spațiul fostei colonii de muncă (fig. 16). Cariera de la Ovidiu măsoară scurgerea timpului în continua exploatare a pietrei, de la momentul suferinței deținuților politici, până în prezent. Introduse într-un prezent continuu prin amenajarea balcoanelor închise cu termopan, cele două blocuri de pe Str. Uzinei nr. 1 și 2 (fig. 22), ridicate și prin munca unor deținuți politici (Gurău 1999, 503), se mențin prin decorul care le acoperă cornișa în aceeași

comunitate materială cu ruinele termocentralei care zac în apropiere (fig. 23). Legătura este întărită și de desenele tehnice din 1952 cu legenda în limba rusă pe care le-am descoperit într-o ruină din apropierea concasorului din spațiul fostei termocentrale (fig. 24). Cimitirul de la Mamaia-Sat (fig. 25) în care ar fi fost înmormântați și deținuți politici (Iancu 2017, 13) este rupt de locuire de apele Canalului pentru a deveni o expresie a contrastului dintre prospețimea mormintelor recent acoperite de coroane și uitarea materializată de plantele care încă ormanentează rectangular mormintele fără cruce și de crucile fără epitaf invadate de arbuști (fig. 26).

În chip de concluzii preliminare, am spune că, în aceste spații fracturate de distrugere, uitare, reamenajare, memoria represiunii de la Peninsula dăinuie nu doar prin memorialul de la Poarta Albă construit de Asociația Foștilor Deținuți Politici din România sau prin mormântul simbolic din spațiul cimitirului ortodox de la Lumina (fig. 27), ci și prin ruinele din spațiul fostei colonii care - chiar acoperite de gunoaie, înțesate de arbuști și împresurate de un peisaj lotizat al cărui viitor este trasat de străzile creionate cu pietriș de-a lungul șirurilor de stâlpi care așteaptă electricitatea - perpetuează memoria suferinței într-o poveste pe care ne-au spus-o numeroși localnici despre un lagăr transformat succesiv în pușcărie, tabără de copii, unitate militară. Cercetările arheologice efectuate au pus în evidență contradicțiile existente între memoria materială, pe de o parte, și cea scrisă și orală, pe de altă parte. Observațiile arheologice vin să nuanțeze „istoria” fostei colonii de muncă forțată de la Peninsula. Ruinele de la Peninsula reflectă versalitatea unei arhitecturi minimaliste, a clădirilor lungi în șiruri paralele, ordonate în jurul unui platou, ca expresie materială a traiului în comun destinat (re)educării în spiritul mobilizării totale a oamenilor (deținuți politici, deținuți de drept comun, soldați în termen) pentru construirea proiectului comunist. Mai mult decât atât, analiza arheologică a sitului de la Peninsula trece dincolo de distincțiile de ordin juridic (deținuți politici, deținuți de drept comun) sau de cronologiile istorice (primul Canal, al doilea Canal; comunism, postcomunism) cu care operează narațiunile oficiale și revelează un alt tip de amintire - cea a marginalilor, a anonimilor și abandonatilor, a celor uitați, la un moment dat, de istorie. Cu alte cuvinte, ruinele de la Peninsula reprezintă, alături de alte categorii de monumente, o materialitate a marginalității. Din această perspectivă, situl de la Peninsula este relevant atât pentru înțelegerea represiunii comuniste, cât și pentru înțelegerea unor mecanisme sociale ce se perpetuează până astăzi. În consecință, avem speranța că, prin colaborarea instituțiilor responsabile pentru politicile memoriei, ar trebui inițiată organizarea unui memorial al Peninsulei prin acțiuni prealabile precum salubritate, defrișarea vegetației, degajarea aleilor, selectarea unor construcții care să fie „eliberate” de dărâmătură, renovarea unor clădiri din anii 1950 care încă „viețuiesc” în spațiul aflat în plină înnoire.

Referințe bibliografice

- Bălănescu, F., Ilie, O. (2016). „Peninsula”, în O. Roske (coord.), *România 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist. Represiunea. A-E*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului: 120-137.
- Cârja, I. (1993), *Canalul morții*, București, Cartea Românească.
- Cojoc, M. (2011), „Canalul Dunăre-Marea Neagră”, în O. Roske (coord.), *România 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist. Represiunea. A-E*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului: 241-250.
- Dragoman, R.-Al. și Florea, M. (2013), „Preambul la o cercetare arheologică a fostei colonii de muncă forțată din perioada comunistă de la Poarta Albă, România”, *Materiale și Cercetări Arheologice* S.N. 9: 231-242.
- Dragoman, R.-Al., Oanță-Marghitu, S., Vasilescu, T., Florea, M. și Nicolae, C. (2016), „Archaeology, memory and history: the communist-era ruins at Galeșu/Nazarcea (on the Danube-Black Sea Canal trail)”, *Caiete ARA* 7: 201-225.
- Dragoman, R.-Al., Oanță-Marghitu, S., Vasilescu, T., Florea, M., Nicolae, C.I. (2018), Ruinele unui proiect modernist: cercetări arheologice în fosta colonie de muncă forțată din perioada comunistă de la Galeșu/Nazarcea, Canalul Dunăre-Marea Neagră, *Materiale și Cercetări Arheologice* S.N. 14: 265-286
- Dragoman, R.-Al. (2019), An archaeology of the excavated earth: the Danube-Black Sea Canal, Romania, *Caiete ARA. Arhitectură. Restaurare. Arheologie* 10, 2019: 153-164
- Dumitrescu, Vl. (1994), *Închisorile mele*, București, Editura Albatros.
- Gurău, V. (1999), *După gratii*, București, Editura Albatros.
- Iancu, M. (2017). Lagărul de muncă Peninsula, locul unde moartea era o binecuvântare, *Adevărul de week-end*, 8-10 septembrie; 12-15.
- Ionescu-Gură, N. (2017). *Munca forțată în România în regimul comunist. Internările administrative din perioada Gheorghe Gheorghiu-Dej (1948-1965)*, București, Corint
- Mareș, C. (2008), „Canalul Dunăre-Marea Neagră”, în A. Muraru (coord.), *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, Iași, Polirom: 199-252.
- Olivier, L. (2008), *Le sombre abîme du temps. Mémoire et archéologie*, Paris, Éditions du Seuil.
- Radina, R. (1981), *Testamentul din morgă*, München, Jon Dumitru Verlag.
- Stănescu, M. (2012), *Reeducarea în România comunistă (1949-1955). III. Târgu-Ocna, Ocnele Mari, Canalul Dunăre-Marea Neagră*, Iași, Polirom.

Legenda ilustrației

Fig. 1. Peninsula 2020: planul general. De remarcat apropierea stilistică dintre planimetria actuală a spațiului și schița coloniei de muncă forțată întocmită în anul 1955 de către Adrian Brișcă, fost deținut politic. Această apropiere este relevată de dispunerea excentrică a platoului de adunare, orientarea N-S a construcțiilor și poziția relativă a beciurilor (C31-32). Colțul de SV al spațiului ar putea fi inclus în acest joc al asemănărilor prin prisma relației dintre clădirile orientate N-S (C 43, C45, C46, C52) și cele orientate E-V (C50, C55). Totodată, comparația cu schița lui Adrian Brișcă relevă și modificările produse de-a lungul timpului, din anii 1950-1953, până în prezent: renunțarea la brațul transversal care grupa barăcile în perechi (hașuri) și extinderea spațiului construit, mai ales, spre E, S și V prin ridicarea unor noi clădiri în timpul funcționării închisorii de drept comun și, apoi, a unității militare.

Fig. 2. Peninsula: Schița lagărului întocmită de Adrian Brișcă în anul 1955.

Fig. 3. Închisoarea de la Peninsula pe „Harta topografică a României la scara 1:25,000” întocmită de Direcția Topografică Militară în anul 1979 după originalul de teren, ediție 1978. Harta consemnează modificările survenite după transformarea coloniei de muncă în închisoare de drept comun. Se remarcă clădirea de dimensiuni impresionante care marchează latura de E a spațiului (care a primit sigla C1 pe planul întocmit în anul 2020). De asemenea, la S de spațiul închisorii, clădirile trupelor de Securitate, orientate E-V, sunt înlocuite de construcții orientate N-S.

Fig. 4. Peninsula 2020: vedere aeriană. În perimetrul ruinat al spațiului fostei colonii de muncă a supraviețuit o insulă de clădiri care acum sunt în proprietate privată. De remarcat și amploarea dezvoltării localității în zona de la sud de șosea. Activitatea edilitară recentă a „migrat” și pe partea cealaltă a șoselei, în preajma ruinelor. De altfel, terenul este lotizat atât către E (spre Concasor), cât și către SV.

Fig. 5. Peninsula 2020: vedere aeriană dinspre NV. Spațiul asfaltat al platoului de adunare (cu bazinul dezafectat în centru), alea principală, ruinele unor clădiri din sectorul vestic (C22-23) și din cel estic (C1, la marginea de E; accesul către C9, imediat la E de platou).

Fig. 6. Alee secundară din sectorul estic. În prim-plan, șanț săpat pentru extragerea conductei de canalizare.

Fig. 7. Clădirea C1 (vedere dinspre N). Construcția se întinde pe aproape întreaga latură de est a spațiului. O scară din care mai sunt vizibile trei trepte de ciment asigură accesul dinspre S într-un culoar al cărui traseu încă se mai recunoaște pe întreaga lungime a clădirii. De o parte și de alta a culoarului se înșiră urmele unor încăperi de dimensiuni variabile. Pereți transversali, E-V, împart clădirea în 5-6 segmente, limita dintre acestea fiind marcată de încăperi mici cu pereți subțiri (dintr-un rând de cărămizi) acoperiți de

faianță sau tencuiți și vopsiți de obicei în verde (grupuri sanitare). Dărâmtura în toate „tronsoanele” ruinei constă în cărămizi, cărămizi celulare, BCA, plăci de azbociment fragmentare (din structura acoperișuri), bucăți de tencuială, fire din instalația electrică, țevi PVC. Alte două intrări au fost identificate în capătul de N al clădirii și, respectiv, pe latura de V. În preajma clădirii, lângă peretele de E, erau cinci cămine de apă.

Fig. 8. Zid ornamental și scară de acces către zona clădirii C9 din sectorul estic.

Fig. 9. Construcția C45 din sectorul vestic (vedere dinspre N). Aflată imediat lângă gardul proprietății private, dispusă paralel cu C44, conservată în cuprinsul acesteia. Pereții sunt ridicați din cărămidă pe un soclu din același material. Din clădire se recunoaște doar un perete interior, dintr-un rând de cărămizi. Dărâmtura era constituită din fragmente de pereți, cu cărămizile lipite cu mortar, plăci de azbociment fragmentare din structura acoperișului, fire de la instalația electrică. Mai ales în capătul de N sunt vizibile fragmente din șapă.

Fig. 10. Clădirea C46 separată de un gard de clădirea C52 conservată pe proprietatea privată din cuprinsul spațiului atribuit fostei colonii de muncă. Dărâmtura acoperă șapa de ciment și un perete interior din cărămizi celulare. Acesta, împreună cu plăcile de gresie din capătul de sud, relevă o acțiune de reamenajare a construcției.

Fig. 11. Rest de sobă din colțul de SV al construcției C55. Clădirea este împărțită în trei încăperi, limitele fiind marcate de stâlpi din cărămidă. În partea de V a construcției, șapa din ciment turnat în plăci este acoperită de bucăți din pereții prăbușiți ai sobei (cărămizi și teracote), cărămizi din structura pereților, fragmente de țevi PVC.

Fig. 12. Construcția C81 din sectorul vestic. Este o structură adâncită, cu pereții căptușiți cu pietre legate cu mortar. Analogia cea mai apropiată o găsim în construcțiile C10 și C15 din spațiul atribuit fostei colonii de muncă forțată de la Galeșu (Dragoman *et al.* 2018, 281).

Fig. 13. Construcția C82 din sectorul vestic. Bazinul circular din beton este asemănător cu construcția C29 din spațiul atribuit fostei colonii de muncă forțată de la Galeșu (Dragoman *et al.* 2016, 204 fig. 6; 208 fig. 8; Dragoman *et al.* 2018, 281).

Fig. 14. Rezervorul C88, cu pereții tencuiți cu ciment, amenajat într-o platformă turnată în plăci trimite, de asemenea, către o structură asemănătoare cercetată în clădirea C20 de la Galeșu (Dragoman *et al.* 2016, 212 fig. 15; 212 fig. 22; Dragoman *et al.* 2018, 281, 285 fig. 18)

Fig. 15. Beciurile C31-32. În schița întocmită de Adrian Brișcă în anul 1955, „beciurile de cartofi” sunt consemnate la capătul unei structuri orientate E-V care mai cuprindea biroul tehnic și magazia alimentară. Aproximarea beciurilor de rezervorul C88 este un alt element care trimite către Galeșu (în construcția C20 erau asociate un beci și un rezervor).

Fig. 16. Cărămidă cu ștampilă „ILA”. Această siglă apare într-o altă schiță întocmită de Adrian Brișcă (care consemnează punctele de lucru ale lagărului de la Peninsula) într-un loc din apropierea localității Năvodari. Potrivit informațiilor pe care le-am primit de la localnici, asemenea cărămizi erau produse într-o fabrică din Năvodari pe locul căreia a fost ridicată la un moment dat Fabrica de Zahăr (astăzi, ea însăși în ruină).

Fig. 17. Ștampilă pe teracota unei sobe.

Fig. 18. Schiță întocmită de Adrian Brișcă în anul 1955 în care sunt localizate punctele de lucru ale deținuților din lagărul de la Peninsula.

Fig. 19. Peninsula 2020: puncte documentate în zona din jurul spațiului atribuit fostei colonii de muncă forțată (cartate pe „Harta topografică a României la scara 1:25,000” realizată de Direcția Topografică Militară): (1) „beciuri” și „groapă comună”. Punctele ne-au fost semnalate și indicate în teren de către un localnic care a excavat mecanic cu câțiva ani în urmă pământ necesar pentru ridicarea unei construcții din apropiere. Din pământul excavat au fost recuperate foarte multe oase umane („o căruță”, conform mărturiei). Ulterior, osemintele ar fi fost reînchinate în locul din care au fost extrase. Localnicul pune această „groapă comună” în relație cu un „beci” cu pereții căptușiți cu pietre legate cu mortar, care ar fi fost „astupat” de lucrările de amenajare a drumului din apropiere. În pereți ar fi fost vizibile „găuri de gloanțe”. „Beciul” ar fi fost locul de execuție a deținuților politici care, ulterior, ar fi fost îngropați în „groapa comună” mai sus menționată. Localnicul a aflat povestea beciului de la Moș Pirică. (2) GAS. În mărturiile localnicilor, în acest punct exista un fel de fermă zootehnică a cărei funcționalitate este legată, mai ales, de unitatea militară; (3) Concasorul de piatră de la Peninsula; (4) Cimitirul ortodox de la Lumina; (5) Cimitirul Mamaia-Sat; (6) Fabrica de Zahăr, Năvodari; (7) Termocentrala de la Ovidiu; (8) Cariera de piatră de la Ovidiu; (9) Peninsula: construcție adâncită (potrivit unor localnici, structura ar fi fost legată de funcționarea concasorului)

Fig. 20. Elementul nordic al concasorului de piatră de la Peninsula.

Fig. 21. Concasorul de piatră de la Peninsula (elementul central și cel de sud). Spațiul dintre aceste elemente a început deja să fie ocupat de construcții noi. Cărămizile prăbușite din peretele estic al elementului central au fost înlocuite cu BCA.

Fig. 22. Unul din cele două blocuri ridicate în anii 1950 pentru angajații termocentralei de la Ovidiu. Potrivit mărturiilor (Gurău 1999, 503), la construirea acestor blocuri au participat și deținuți politici de la Peninsula.

Fig. 23. Termocentrala de la Ovidiu construită în timpul derulării lucrărilor la Canal. A fost închisă în anul 1999, pentru ca, la începutul anilor 2000, să înceapă ruinarea/demolarea diferitelor construcții: concasorul de cărbune, laboratorul chimic,

atelierul mecanic, stația de pompare, camera de comandă etc (informații oferite de domnul Moroșanu, investitor local). Dintr-o ruină am recuperat o parte din arhiva termocentralei, inclusiv un dosar în limba rusă care conține desene tehnice.

Fig. 24. Dosar care conține desene tehnice descoperit într-o clădire ruinată din spațiul termocentralei de la Ovidiu.

Fig. 25. Cimitirul de la Mamaia-Sat. Mormintele din părțile de N și S ale cimitirului sunt acoperite de o vegetație abundentă. Pe baza epitafului păstrat pe câteva cruci, aici au fost înmormântate persoane decedate în anii 1934, 1938, 1952, 1956 și mai târziu. S-a presupus că în partea centrală, lipsită de cruci, ar fi fost îngropați deținuți politici de la Peninsula. Acest spațiu a început recent să fie ocupat de morminte.

Fig. 26. Cimitirul de la Mamaia-Sat. Materialitatea uitării: crucile unor morminte invadate de vegetație și gunoaie.

Fig. 27. Cimitirul ortodox de la Lumina. Mormânt simbolic amenajat în memoria deținuților de la Peninsula.